

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 8 Issue 2, July 2024

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 29.03.2024

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 21.06.2024

DOI: 10.30692/sisad.1461452

GELİŞMEKTE OLAN TOPLUMSAL FORMASYONLARDA REİS OTORİTESİNİN YÜKSELİŞİ VE BABA OTORİTESİNİN DÜŞÜŞÜ

The Rise of the Authority of Leader and the Fall of the Authority of the Father in Developing Social Formations

İnan AKDAĞ

Dr. Öğr. Üyesi

Amasya Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-5531-403X

inanakdag@yahoo.com

Atıf/Citation: İnan Akdağ (2024), "Gelişmekte Olan Toplumsal Formasyonlarda Reis Otoritesinin Yükseliş ve Baba Otoritesinin Düşüşü", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.2 Temmuz 2024, s.299-317.

Öz: Duygular tarihi 1960'lardan itibaren önemli bir disiplin haline gelmeye başlamıştır. Duygular tarihine göre duygular, insan ve toplumsal bağlamda önemli bir açıklama değişkenidir. İnsanlar ve toplumlar belirli bazı tematik duygular bağlamında mobilize olabilir. Bu çalışmada, gelişmekte olan ülkelerde duygulara bağlı olarak mobilize olup otorite tiplerinden reis otoritesi etrafında polarize olan kitlelerin duyguları inceleme konusu olmuştur. Toplumların rasyonelleşmesinin temeline toplumsal eylemi yerleştiren Max Weber'e göre toplumsal eylemin parçalarından birisi duygulanım veya duygulardır. Bu bağlamda duygular, Weberyen anlamda, toplum içerisinde birey veya kitleleri mobilize eden önemli unsurlardan birisidir. Bu bağlamda bu çalışmada, gelişmekte olan ülkelerde kitleleri mobilize eden duygular olarak üç duygu tespit edilmiştir; kayıp duygular, endişe duygusu ve refah duygusu. Çalışmanın bağlamı içerisinde bu duyguları oluşturan koşullar da analiz konusu yapılmıştır. Buna göre gelişmekte olan ülkelerde, kentleşme, ticaretin gelişimi ve merkezi devlet yapısı bu toplumlarda, reis otoritesine talebi arttırmıştır. Bir başka otorite tipi olan baba otoritesi, daha kırsal nüfusa hitap edip Geçmiş ve Şimdi üzerinden bir otorite tesis ederken reis otoritesi, Geçmiş, Şimdi ve Gelecek üzerinden otoritesini kurmaktadır. Bu çalışmada amaç, gelişmekte olan ülkelerde siyaset kurumunun yeniden organize olması ve bu ülkelerde bir siyasal otorite olarak baba otoritesinin düşüşü ve reis otoritesinin yükselişinin incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Otorite, Reis Otoritesi, Baba Otoritesi, Gelişmekte Olan Ülkeler, Siyaset, Duygular Tarihi.

Abstract: The history of emotions has started to become an important discipline since the 1960s. According to the history of emotions, it is an important explanation variable in the social context in the context of the emotions of people and society. People and societies may be mobilized in the context of certain thematic feelings. In this study, the emotions of the masses, who are mobilized due to emotions and polarized around the authority of Leader, have been the subject of examination in developing countries. According to Max Weber, who places social action on the

basis of the rationalization of societies, one of the parts of social action is affect or emotions. In this context, emotions, in the Weberian sense, are one of the important elements that mobilize individuals or masses in society. In this context, in this study, three emotions were identified as the emotions that mobilize the masses in developing countries; lost feelings, a sense of anxiety, and a sense of well-being. In the context of the study, the conditions that create these feelings were also analyzed. Accordingly, in developing countries, urbanization, the development of commerce and the centralized state structure have increased the demand for the authority of Leader in these societies. Another type of authority, the authority of the Father, addresses the more rural population and establishes an authority over the Past and Present, while the authority of Leader establishes its authority over the Past, Present and Future. The aim of this study is to reorganize the political institution in developing countries and to examine the decline of the authority of the Father as a political authority and the rise of the authority of Leader in these countries.

Keywords: Authority, The Authority of Leader, The Authority of The Father, Developing Countries, Politics, The History of Emotions.

GİRİŞ

Geleneksel toplumların tebaasından modern toplumların yurttaşlarına kadar insanlar, kendilerine daima düzen aramışlardır. Düzen arayışı insanlara nesnel olarak salt organize edilmiş bir çevre değil öznel olarak çevreyle uyumlu bir ruh hali de sağlamaktadır. Toplumsal ve siyasal kurumlar içerisinde bu düzeni sağlayabilecek temel kurum devlet olmuştur. Organize düzeyi, imkanların genişliği, iktidar ilişkilerinin bir sonucu olarak devlet, içeride en üst düzey düzen sağlayıcı gücü oluşturmaktadır. John Locke'un (2022, s.111) doğal durumdan çıkmak için cezalandırıcı güce ihtiyaç duyulduğu varsayımıyla devlet, en üst düzey meşru, monist cezalandırma gücü olmuştur. Böyle büyük bir güce kitleler, salt cezalandırma ve zor yoluyla değil aynı zamanda rıza ile bağlanması da gerekli koşulu oluşturmuştur. Bu koşullarda toplumsal hayat, bu büyük mekanizmayı, devleti, idare edebilecek güce kitlelerin meşruiyet atfetmesi gerektiğini öngörmüştür ve bu meşruiyet, yöneticilerin nezdinde oluşan otorite tipleriyle kurumsallaşmıştır. Yönetici, Machiavelli'nin (2002, s. 86) iktidar çözümlemesine göre, hem sevilen hem de korkulan olmalıdır. Otorite tipleri kitlelerle karşılıklı bir iktidar ilişkisinin kurumsallaşmasına aracılık etmiştir. Ancak doğal olarak da tüm olgular gibi otorite tipleri de tarihseldir ve dönemsel olarak değişik biçimler almaktadır. Bu çalışma bu bağlamda gelişmekte olan ülkelerde 21. yy'da otorite tiplerinin değişimini ele almaktadır.

Otorite tipi aracılığıyla siyasal kurum, toplumsal yapıyı bir arada tutma işlevini çözümlenmektedir. Otoritenin tipi son tahlilde karşılıklı olarak devlet-toplum etkileşiminin bir sonucudur. Otorite tipinin elit merkezli yukarıdan açıklaması yapılabilirken toplum merkezli aşağıdan belirlenimi de yapılabilir. Elit merkezli bir açıklama daha çok siyasal bir içerik taşırken toplum merkezli bir açıklama daha çok sosyolojik bir biçim taşır. Bu çalışmanın hareket noktası elit ve toplumun birbirini karşılıklı etkilediği varsayımdır. Çalışmanın sınırlılıklarından dolayı burada, toplum merkezli bir sosyolojik açıklama yapılmaya çalışılacaktır. Çalışma, toplumu ve onu oluşturan kitlelerin duygularına odaklanmaktadır. Siyaset kurumunun temel belirleyiciliklerinden birisi olan toplum, bu çalışmada, gelişmekte olan toplumsal formasyonlar bağlamında otorite tipine nasıl etki ettiği ve 21. yy'da, gelişmekte olan ülkelerde reis otoritesinin yükselişi ve baba otoritesinin düşüşü yapısal ve tarihsel boyutlarıyla ele alınmaya çalışılmıştır.

Toplumsal boyutları anlamında otoriteye, ekonomik, demografik, yapısal ve uluslararası boyutları ile hayatın etki ettiği düşünülebilir. Ancak burada temel hareket noktası, bu yapısal özelliklerin kitlelerin duygularında nasıl değişim yarattığıdır. Bu çalışmayı özgün kılabilecek nokta, yapısal-duygusal boyutlardan ziyade bu boyutların, kitlelerin hangi duygularına hitap ettiği, mobilize ettiği ve bunun sonucunda da reis otoritesine onay verdiğinin açıklanmaya çalışılmasıdır. Literatür anlamında, kitlelerin duyguları ile otorite tipleri arasındaki ilişki pek fazla çalışılmamıştır. Bu yönüyle bu çalışma bir ilk sayılabilir. Çalışmada gelişmekte olan toplumsal formasyonlarda kitlelerin, üç temel duygusunun reis otoritesinin yükselişine ve baba otoritesinin düşüşüne yol açtığı savunulmaktadır. Bu duygular, kayıp duygular, endişe ve refah

duygusudur. Bu üç duygu biçimi tarihsel olarak birbirine eklemlendiği noktada gelişmekte olan uluslarda yeni bir siyasal mekanizmanın biçimlenmek zorunda kaldığı ve bu siyasal mekanizmaya bağlı olarak otorite tiplerinin hiyerarşik formunda değişim yarattığı düşünülmektedir. Elbette duygular salt öznel bir mesele değildir ve duygularımız da öznel olduğu kadar nesnel koşullardan da etkilenmektedir. Bu bağlamda çalışmada, yapısal koşullar, duygular ve bunun otorite tiplerine etkisi üçlü bileşik olarak ele alınmıştır. Böyle bir analizinin, bu konuyla ilgili çalışmalara katkı sunacağı düşünülebilir.

Bu çalışmada amaç, gelişmekte olan ülkelerde siyaset kurumunun yeniden organize olması ve bu ülkelerde bir siyasal otorite olarak baba otoritesinin düşüşü ve reis otoritesinin yükselişinin incelenmesidir. Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal çerçeve ve literatür incelenecektir. İkinci bölümde gelişme ile otorite bağlantısı ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise reis otoritesinin yükselişi ve baba otoritesinin düşüşü duygular tarihi bağlamında ele alınacaktır. Çalışmanın önemi, gelişmekte olan ülkelerde siyaset, siyaset kurumu ve siyasal otoritenin öneminin kitlelerin duyguları bağlamında analiz edilmesidir. Çalışmanın kapsamı, gelişmekte olan ülkeler ve burada gerçeklik kazanan otorite tiplerinin dönüşüm dinamiklerinin ele alınmasıdır. Çalışmanın iddiası, gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik, politik ve demografik dönüşüm sürecinin sonucu ortaya çıkan modernleşme süreçleri bağlamında insanların geleneklerin yapısından özerkleşerek meşruiyet atfettiği otorite tiplerinin geleneksel baba otoritesinden reis otoritesine dönüştüğü iddiasıdır. Bu aynı zamanda siyasal bir modernleşmeye denk gelmektedir. Bu ülkelerde insanlar, geleneklerini unutmadan kendisine gelecek tayin eden reis otoritesine yeni meşruiyet atfetmiştir. Reis otoritesi de baba otoritesi gibi yeni değildir ancak bugün kazandığı önem ile otorite tipleri hiyerarşisinde kendisine lider bir konum elde etmiştir.

Kavramsal Çerçeve ve Literatür

Siyasal iktidarların üretimi ve yeniden üretiminde otorite kavramı, önemli araçsallığa sahiptir. Kitlelerin siyasal iktidara gösterdiği rızanın inşacıları olarak otorite kavramı önemli roller üstlenmektedir. Bu kavram aracılığıyla toplumsal yapı bütünselliğini korumaktadır ve yapının eklemlerinin daha fazla kaynaşmasına izin vermektedir. Otorite, toplumsal yapının parçaları arasında denge kurma işlevi göstermektedir. Kurduğu dengeye bağlı olarak otorite tipi farklı biçimler almaktadır. Bu çerçevede otoriteler de farklı bileşkelere meydan gelmiş toplumsal ve siyasal olgulardır. Tarih boyunca düşünürler, insanların rıza gösterdiği otorite tipleri üzerine çalışmıştır ve bunlar üzerine bazı tipolojiler yapmıştır.

Richard Sennet'e göre (2017, s.27) "*otorite, bir ihtiyaçtır ve otorite güç sahibi olmaktır ve bu güçle diğer insanları disipline sokarak yönlendirmek ve daha yüksek bir standarda göre hareket etmelerini sağlamak*" tır. Bir ihtiyaç olarak otorite tanımlamasında, günümüzde yükselişe geçen bir tarih disiplini olarak duygular tarihi bağlamında, duyguların insanların hissettiği ihtiyaçları uyarma işlevi göstermesidir. Bu duygular irrasyonel veya rasyonel olabilir. Rob Boddice'e göre (2023, s.130); "*duygusal davranış akıldışı davranış olmak zorunda değildir, tıpkı "akılcı" davranışın duygudan azade olmadığı gibi*". Kitleler nezdinde otoritenin biçimlenmesinde akılcı ve rasyonel bir taraf bulunmaktadır ve bu anlamda da akılcıdır. Bu akılcı taraf, düzenin sağlanması ve sürdürülmesi ihtiyacıdır. Kitleler, bir yanıyla düzen istemektedir. Tam olarak bu düzenin sağlanması ve sürdürülmesi ihtiyacı otoritenin tipleri hakkında da bilgi vermektedir. Bu anlamıyla otorite, geçmişi, şimdiyi ve geleceği kapsamaktadır. Geçmiş olarak otorite geleneklerden, şimdi olarak otorite akıldan ve gelecek olarak otorite de bir varılacak toplumsal hedefi önüne koymaktadır.

Burada otorite kavramı, iki yönlü bir olgu olarak karşımıza çıkıyor. Elit bağlamında yönetici özelliği olarak otorite ve bunun kitleler bağlamında bulunduğu karşılık olarak otorite. İki açıdan da otorite, birbirini besleyen özelliktedir. Otorite sahibinin elitler arasında rekabet sonucu öne çıkması hem şans hem koşullarla açıklanabilir. Otorite sahibi olan erk, sahip olduğu kişisel özelliklerle elitler arasından sıyrılıp, elitleri konsolide etmesi bağlamında şans faktörüyle

açıklama yapılabileceği gibi koşulların ona bu şansı kullanma imkânı vermesi de bir başka durumsal meseledir. Burada tam olarak öznellik nesnellığın bileşim noktası olarak anlık bir durum söz konusudur. Şüphesiz bir makale çalışmasında hem bu öznellik hem de nesnellığın eş anlamlılığının yapılması çalışmanın sınırlılıkları açısından çok da olası değildir. Bu bağlamda bu çalışmada mesele veya otorite olgusunu, kitleler çerçevesinde etkisi anlamında ele almak bir tercih olmuştur. Otorite sahibi erkin öznelliği bağlamında bir çalışma, psikanaliz bilgisini de gerektirecektir. Bu çerçevede bu çalışmada otorite, kitleler nezdinde ifade ettiği anlam bağlamında ele alınmıştır.

Kitle çerçevesinde ele aldığımız otorite kavramı bize kitle mobilizasyonu anahtar kavramını vermektedir. Modern toplumlar, bir yarıyla geleneksel toplumlarda, geçerli olan siyasal anlayış kitlelerin mobilize edilmesi ihtiyacıdır. Kitle mobilizasyonu, müdahaleyle veya Baruch Spinoza'nın deyişiyle (2009, s.31) *causam sui* (kendi kendisinin nedeni) mobilize olabilir ki burada ilkinde kitle pasif ve ikincisinde aktiftir. Kitlenin mobilizasyonu irrasyonel veya rasyonel olabilir. He ne şekilde olursa olsun modern toplumların, Gustave Le Bon'un deyişiyle (2018, s.16) içerisinde bulunduğu çağ, kitle çağıdır. Kurulu bir siyasal otorite kitleleri mobilize etmekle yükümlüdür. Bu durum kurulu siyasal otorite için bir varlık sebebidir. Bu bağlamda kitleleri iyi tanımak, onların rasyonel veya irrasyonel tarihsel hareketlerini anlamak otorite için bir zorunluluktur. Yeni bir disiplin olan duygular tarihi yaklaşımına göre de kitlelerin duygularının iyi anlaşılması gereklidir. Duygu, kitle hareketinin temel motivasyon unsurlarından birisidir.

Bu koşullar altında kitleyi anlamak gerekir. Elias Canetti'ye göre (2012, s.30) kitle; daima büyümek ister, içerisinde eşitlik vardır, yoğunluğu sever ve en önemlisi, bir yönü sever. İlk özellikleri kitlenin yapısal özelliklerine işaret ederken son özellik veya yön gereksinimi kitlenin dinamik unsurudur ve mobilizasyonunu içerir. Canetti'ye göre (2012, s.30); *“kitle hareket halindedir ve bir hedefe doğru hareket eder”*. Görüleceği gibi bir ulaşılması gereken hedef kitleyi adeta motive edici ve harekete geçirici uyarıyı da içermektedir. O zaman yapısal anlamda gelecek gösterici bir otorite, kitle için rasyonel bir birimdir. Kitle, bir hedef doğrultusunda mobilize edilmiyorsa o kitle kendi kendisini imha etmeye doğru gidebilir. Otorite, bu anlamda, kitlenin varlık sebebi olmaktadır.

Kitle temelli bir otorite çerçevesinden sonra otoritenin tipleri üzerinde de literatür bağlamında durmak gerekir. Max Weber ile başlamak uygun bir yöntem olacaktır. Weber'e göre (2012, s.334) otoritenin saf tipleri; yasal otorite, geleneksel otorite ve karizmatik otoritedir. Yasal otoritenin temelleri hukuk kurallarıyken geleneksel otoritenin temelleri gelenekler ve karizmatik otoritenin temelleri otorite sahibinin karizmasıdır. Çalışmanın başlığında belirtilen baba ve reis otoritesi birazdan göreceğimiz Alexandre Kojeve'nin tipolojisidir ve Kojeve'nin tipolojisi, Weber'de farklı başlıklarda incelenmiştir. Kojeve'nin baba otoritesi Weber'in geleneksel otoritesine ve Weber'in karizmatik otoritesi de Kojeve'nin reis otoritesine denk gelmektedir. Burada önemli bir nokta, Weber, saf otorite tipolojisini üç kavram altında yaparken bunların hiçbirinin reel hayatta saf biçimde bulunmadığını ve bunun yerine bu tiplerin iç içe geçtiğini belirtmiştir. Burada analiz için tespit edilecek önemli nokta, tarihsel bir olgu olan otorite tiplerinin, o tarihsel anlıkta, hangi tipinin egemenlik taşıdığı bir bileşke olduğudur. Vurguyu hangi tipin yaptığı önemlidir. Yoksa otorite tipleri, her üç tipin birbiriyle eklemlendiği bütünsel bir olgudur.

Weber (2012, s.336), *yasal otoritenin* kuruluşunu şu şekilde açıklamaktadır; *“Herhangi bir belli yasal normun menfaate ya da değer rasyonelliğe ya da her ikisine dayanarak, an azından örgütlenmenin üyeleri tarafından itaat iddiasıyla anlaşmayla oluşturulabilir”*. Burada açıkça görüldüğü üzere yasal norm ve buna kitle tarafından itaat, kurucu unsurlardır. Weber (2012, s.337) itaatın nesnesini şu şekilde açıklamıştır; *“Otoriteye itaat eden kişi, genellikle söylendiği gibi, sadece örgütlenmenin “üyeleri” sıfatıyla böyle davranır ve itaat ettiği sadece “hukuk” tur.”* Burada hukuk, siyasal iktidarın ve toplumsal yapının yeniden üretiminde eklemlenmeyi

sağlayan temel harçtır. Hukuka olan inancın kuvveti veya zayıflığı, kitle ile siyasal otorite arasındaki ilişkiyi tanzim eder. Hukuk, işlevsel olarak otoritenin sürekliliğini sağlamaktadır. Doğal olarak bu tip, modern toplumlar için bir açıklama modelidir. Hukukun kamusal alanda egemenliği ve yönetenlerin de hukuka tabi olduğu durum moderniteye ait bir olgudur. Bu noktada gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında modernite yolu açısından farklılığı vurgulamak gereklidir. Martin Loughlin'e göre (2022, s.279) gelişmiş ülkelerde modernleşme süreci ve demokratikleşme süreci birlikte yürümüş iki süreçtir. Gelişmekte olan ülkelerde ise modernleşme sürecinin demokratik pratiklerle değil aksine otoriter pratiklerle yürüdüğü gözlemlenmektedir. Güney Amerika, Afrika, Asya kıtalarında modernleşme süreçleri hep zor ağırlıklı yürümüştür. Ancak bu durum gelişmekte olan ülkelerde otorite tip olarak yasal otoriteye daha fazla ihtiyaca da yol açmıştır. Demokratikleşme özelemleri ve hukuksal teminat gelişmekte olan ülkelerde temel birer özleme yol açmıştır ve bu ilişki kitle ile siyasal otorite arasındaki ilişkinin ve seçme davranışının temel motivasyonu haline gelmiştir. Bu toplumlarda kitle, iki yönlü mobilize edilmektedir. Bir yandan modernleşme süreci çerçevesinde mobilize edilebilirken öteki yandan demokrasi temelli bir motivasyon söz konusu olmaktadır.

Weber'in ikinci otorite tipi *geleneksel otoritedir*. Weber'e göre (2012, s.346) geleneksel otorite, "Otorite, eğer asırlık kuralların ve yetkilerin kutsallığına dayanarak onun için meşruluk talep ediliyorsa ve ona inanılıyorsa, geleneksel olarak anılacaktır". Ve yine Weber'e göre (2012, s.346); "Efendiler geleneksel kurallara göre atanır ve onlara geleneksel statüleri nedeniyle itaat edilir". Gelenekler, otorite üretimi ve yeniden üretiminde araçsal bir enstrümandır. Bu bağlamda bu otorite tipinin analizi, ulusun modernleşme süreci ile bağlantılıdır ve başlı başına bu konu modernleşme kuramlarıyla bağlantılı tartışılmalıdır. Modernleşmenin, gelenekleri parçalayıcı mı? yoksa tahkim edici mi? etki yarattığı sorunsal tartışma konusudur ve bu çalışmanın kapsamı dışındır.

Weber'in son otorite tipi karizmatik otoritedir. Weber'in karizmatik otoritesine göre (2012, s.362);

Karizma terimi tekil bir kişiliğin sayesinde olağan üstü düşünülüyor ve doğaüstü, insan üstü ya da en azından özellikle istisnai güçler ve niteliklerle donatılmış sayıldığı belli bir niteliğini içerecektir. Bunlar sıradan insan için ulaşılabılır şeyler değildir, ama ilahi kökenli ya da örnek olarak görülürler ve bunlar temelinde ilgili lider sayılır.

Kişinin elbette ki karizmatik yapısı, ona, kitle tarafından insan üstü özellikler atfedilmesine yol açar. Adeta lidere bir kutsallık atfedilmiştir. Giorgio Agamben (2013, s.123) bu kutsallığı şu şekilde açıklıyor; "İmparator iki bedene değil de aynı bedende iki hayata sahip olmuş oluyor: bir doğal hayat ve bir de kutsal hayat. Buradaki kutsal hayat, normal cenaze töreninden bağımsız olarak, doğal hayatın sona ermesiyle son bulmuyor". Weber'in karizmatik otoritesi, yasal ve geleneksel otoritelerden farklı olarak liderin doğal hayatına değil kutsal hayatına veya kutsallığın varsayılmasına yol açan bir otorite tipidir. Lider, bu otorite tipinde ulaşılmaz, kutsal bir varlık olarak kavranmaktadır. Ancak bu atfedilen kutsallık yukarıda tartışığımız gibi salt öznel boyuttan değil nesnel koşullardan da çıkmaktadır. Ulusların hayatında olağan üstü dönemler, savaşlar, devrimler, krizler vs., karizmatik otoritenin ulus içinde kurumsallaşması için kitleler tarafından duyulan ihtiyacın seviyesini yükseltiyor. Ulus, adeta bir kurtarıcı arıyor ve bu kurtarıcı, öznel nitelikleriyle tarihsel-toplumsal alanda bulunuyor. Liderin insan olmaktan gelen eksiklikleri, kitleler tarafından, zihinsel anlamda doldurulmaktadır. Sonuç olarak bir lider kültürü inşa edilmektedir.

Bir diğer otorite tipolojisi yapan düşünür Alexandre Kojève'dir. *Otorite Kavramı* adlı eserini 1940'lı yıllarda II. Dünya Savaşı sırasında yazmıştır. Weber'in üçlü tipolojisi yerine Kojève, dördümlü bir tipoloji yapmıştır. Kojève'ye göre (2020, s.22); dört tip otorite vardır ve bunlar, baba, efendi, yargıç ve reis otoritesidir. Baba otoritesi ebeveynlerin çocuk üzerinde otoritesiyken

siyasal otorite, kitleler tarafından, ebeveyn olarak kavranabilir. Efendinin köle üzerinde otoritesi, soylunun soylu olmayan üzerinde otoritesidir. Reisin otoritesi, liderin grup üzerinde otoritesidir. Yöneticinin astı üzerinde otoritesi örnektir. Yargıcın otoritesi ise hakemin otoritesidir. Ancak Kojeve'nin vurguladığı gibi (2020, s.41), otorite bütüncüdür dolayısıyla tiplerden biri bir kişiye verildiği zaman diğer tiplere de sahip olduğu düşünülür ve otoritenin bu bütüncül tiplerinden birisini kişinin elinde bulundurmadığı düşünüldüğü zaman diğerlerine de sahip olmadığı sanılır ve insan veya kitleler, o kişinin otoritesini reddeder.

Kojeve'ye göre (2020, s.63); *“Otorite, ancak zamansal yapıya sahip bir Dünya içinde ortaya çıkabilir ve şimdi, Geçmiş, Gelecek ritmi bakımından “Zaman” entitesinin bir “modifikasyonu”dur”*. O halde otorite, Kojeve bağlamında, kartezyen zaman ve mekân ikiliğinde işlev görmektedir. Zamansaldır yani bir başka ifadeyle tarihseldir. Bu durum otoritenin genel geçer boyutuna işaret eder. Buradan şu sonuca varılabilir ki otorite, tarihsel zaman bağlamında kısa, orta ve uzun vadelerde sürekli değişken bir yapıya sahiptir. Bu noktada soru; otorite tipleri arasında hangi otorite direşken ve dirençlidir? sorusudur. Kojeve'ye göre (2020, s.63); *“[Şimdi, geçmiş ve gelecek zaman dizisinde] geleceğin önceliği olduğuna göre reisin Otoritesinin de önceliği vardır ve en mükemmel Otorite, evrensel bir “tasarı”ya sahip “devrimci” reisin Otoritesidir”*. Bu noktada Kojeve, geçmiş, şimdi ve gelecek zaman diziliminde avantajın gelecek olduğunu vurgulamıştır. Gelecek tasavvuru, gelecek göstericinin açık ara üstünlüğü vardır. Doğaldır ki gelecek havada asılı durmaz ve geçmişin mirası ve şimdinin olanakları çerçevesinde gerçeklik kazanır. Gelecek gösteren otorite, üstün otoritedir.

Otorite tipleri konusunda literatürde incelediğimiz iki düşünür olan Max Weber ve Alexandre Kojeve'nin tiplerinde daha işlevsel tanımın, Kojeve'de olduğu ileri sürülebilir. Weber'in üçlü tipolojisi rasyonelleşme çerçevesinde geçmiş ve şimdi arasında bir yaklaşım gösterirken Kojeve'nin tipolojisi hem irrasyonel çerçeveyi de ele almaktadır ve Weber'in geçmiş ve gelecek tiplerinin yanına gelecek tiplerini de koymaktadır. Aslında Weber bu boşluğu karizmatik otorite tipi ile doldurmaya çalışmıştır ancak, karizmatik otorite daha çok şimdinin sorunları içerisinde kendisine varlık bulmuştur. Dolayısıyla karizmatik otorite, tam anlamıyla, bir gelecek tasavvuru değil ve onun yerine şimdinin sorunlarını, belirli bir gelecek zaman içerisinde çözüme vaadi vermektedir. Bu bağlamda Kojeve'nin otorite tipleri açık ara tam zaman dizilimi sağlamaktadır. Sonuç itibarıyla otorite, zamansaldır ve tam işlevselliğini üçlü zaman dizilimi içerisinde gösterebilir. Bu durum analiz için gerekli üçlü zaman dizisini bize sağlamaktadır. Bu çalışmada pragmatik olarak analiz biçimi olarak Kojeve'nin otorite tipolojisi temel alınacaktır. Bu bize çalışma başlığında belirttiğimiz gibi gelecek temelli reis otoritesinin açıklama ve anlamlandırma gücünü sağlayacaktır.

Ayrıca bu çalışmada, otorite tiplerine kitlesel talebi yaratan neden olarak kitlelerin duyguları olduğu ileri sürülmüştür. Duygular tarihi çalışmaları görece yeni bir disiplindir. Norbert Elias'a göre (2004, s.9);

İster Avrupa ülkelerinin yüzyıllar boyunca süren gelişimlerine, ister dünyanın diğer bölgelerindeki "gelişmekte olan ülkeler" in gelişimlerine ait sorunlar incelensin, belirli bir yöne doğru ilerleyen ve adına "gelişim" denilen bu tür uzun süreli toplumsal dönüşümler sonucunda, özellikle insan deneyimlerinin, insan davranışlarındaki duyguların ve bireysel duyguların dışsal ve içsel baskılanıma bağlı olarak düzenlenişinin ve bütün bunların sonucunda bir anlamda insanın tüm görüşlerine ilişkin yapının belirli bir yöne doğru nasıl ve neden değiştiği sorusuna” ait gözlemler yapmak olasıdır.

Özellikle, 20. yy.'ın ikinci yarısıyla birlikte, duygular, kolektif tutumlar ve toplumsal hareketlerin belirleyicileri olarak kavranmaya başlanmıştır (Tokdoğan, 2019, s.3). Bu bağlamda, duygular, elit merkezli değil, toplum merkezli kavranmaya başlanmıştır ve bu durum, yeni tarihçilik ve toplumsal tarihçilik hareketinin ortaya çıkışıyla ve o dönem egemen paradigma

haline gelen yapısalcılık akımıyla yakından ilgilidir. Böylece, duygular tarihi ile duygular sosyolojisi, bir bakıma, iç içe girmeye başlamıştır. Ampirik akım olan tarih ile teorik akım olan sosyoloji, birbirleriyle etkileşime girmiştir. Bir bakıma tarihsel sosyoloji dediğimiz yaklaşımın güçlendiği bir döneme girilmiş denilebilir. Bu çalışmada da duygular, havada asılı bir kavram olarak değil, belirli tarihsel ve toplumsal koşulların sonucu şekillenen nesnel bir olgu olarak ele alınmıştır.

Buradan hareketle bu çalışmada gelişmekte olan uluslarda kitlelerin duygularının nasıl reis tip otoriteye ihtiyaç yarattığı incelenmiştir. Ancak kitlelerin duyguları, öznel ve irrasyonel olarak değil nesnel ve rasyonel olarak yapısal bağlamda ele alınmıştır. Çalışmanın bir bölümü, kitlelerin duygularını yaratan nesnel koşulların veya siyasal modernleşmenin çerçevesi bağlamında ele alınmıştır. Bu bakımdan bu çalışma, nesnel bir analiz amacına sahiptir. Çalışmada, iki temel otorite tipi, duygular ve bu durumu yaratan koşullar inceleme konusu yapılmıştır. Toplumsal gerçekliğin yapı, özne ve pratik üçlü bileşkesinde bu çalışmada, yapısal boyut ele alınmıştır. Temel alınan yapısal boyut, rastlantısal değil nedensellik bağlamında temellendirilmiştir ve birikimlidir.

Gelişme ve Otorite Bağlantısı

Norbert Elias'a göre (2004, s.213); *“Gerek belirleyici çevreler gerekse geniş tabakalar açısından, yaşam koşulları ya da başka bir ifadeyle, toplumsal durum, duyguların ve davranışların zamanla değişimini, sıklık sınırının yaklaşmasını sağlayacak ve gerekli kılacak özelliğe sahip olmasaydı, bu tür bir değişimin gerçekleşmesi asla mümkün olmazdı.”*

Elias'ın çizdiği çerçevede koşullar veya toplumsal koşullar, duygu biçimlenmeleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve bu etki, salt duygunun oluşunda değil değişimlerinde de etkilidir. Bu çalışma tema olarak kitlelerin duygu değişimlerine odaklandığı için toplumsal koşulların incelenmesi önemli bir bilimsel durak olarak karşımıza çıkıyor. Toplumsal koşullar gerek ulus içi gerekse uluslararası özelliklere sahiptir. Özellikle küreselleşmeyle birlikte ulusal ve uluslararası koşullar iç içe girmiştir. Bu koşullar hiyerarşisinde seçtiğimiz bazı tematik koşullar kitlelerin duygularının biçimlenmesinde ve oradan geri bildirim olarak otorite tipinin şekillenmesine doğrudan etkili olmuşlardır.

1980'lerle başlayan küreselleşme süreci ve ardından Sovyet bloğu ülkelerinin bağımsızlaşması gelişmekte olan ülkeler veya çevre ülkeler için yeni bir dönüm noktası olmuştur. Küreselleşme meselesinde iki zıt görüş yerleşmiştir. Bunlardan birincisi küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerin aleyhine işlediği ve diğer görüş ise küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerin lehine işlediğidir.¹ Ancak lehte veya aleyhte olsun şu olgu gözden kaçmamalıdır ki insanların, malların ve hizmetlerin serbest olan dolaşımı ilkesi üzerine kurgulanan ancak hiçbir zaman insanların serbest dolaşımını kabul etmeyen küreselleşme dönemiyle dünya da malların ve hizmetlerin serbest ticareti yaygınlık kazanmıştır ve bu durum gelişmekte olan ülkeler veya çevre ülkelerin ticaret burjuvazisi üzerinde pozitif etki yapmıştır. Maurice Mullard'a göre (2004, s.154); gelişmekte olan ülkeler, 2000'de, 1970'e göre daha kötü durumdadır ve bu ülkelerde ortalama büyüme oranları 1980 ile 2000 arası yüzde 2/yıllık iken 1960 ile 1980 arası bu oran yüzde 3.4/yıllıktır ve ancak gelişmiş ülkeler ile ticaret açığı 1970'e göre yüzde üç daha yüksektir. Buradan gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmeyle birlikte ticaret burjuvazisinin öne çıktığı ve özellikle ithalatçı burjuvazinin önem kazandığı aşıkardır. Doğal olarak gelişmekte olan ülkeler dış dengeyi sağlamak ve açığı azaltmak için daha fazla ihracat yapma ihtiyacı da duymaktadır ve bu durum ancak ideolojik politik etki sahasının genişlemesi ile olabilecektir. Dolayısıyla bu tip ülkeler emperyal birtakım projeler geliştirmek zorundadır. Etki sahasını genişletmek zorundadır. Sistem, gelişmiş olan ulusun gelişmekte olan ulus üzerinde hegemonyasına yol açarken gelişmekte olan ulus da daha az gelişmiş uluslar üzerinde kendi

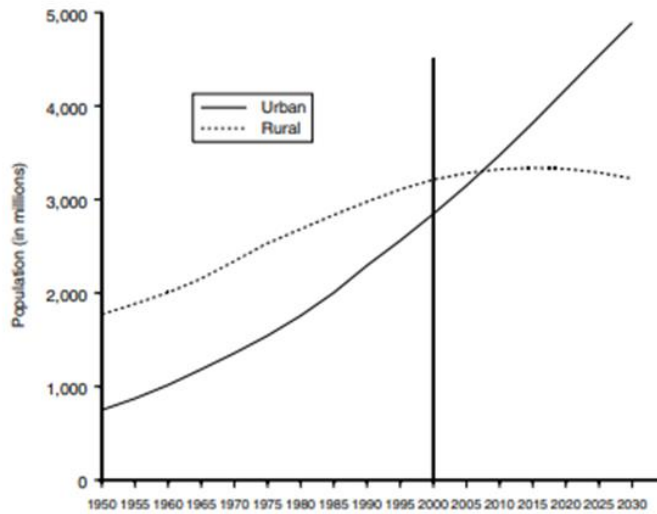
¹ Detaylar için bkz. Held, D. ve McGrew, A. (2002). *Globalization and Anti-Globalization*, (Polity Press)

hegemonyasını kurmaya çalışacaktır. Bu bir tür hegemonya zincirine yol açmaktadır. Burada açık bir nedensellik ilkesi söz konusudur.

Ticaret burjuvazisi, doğası gereği ülkesinin etki alanının genişlemesi ve küresel veya bölgesel ticaretten daha fazla pay almayı temel dürtü haline getirmiştir. Bu durum kendi doğası içerisinde etkisi genişleyen bir gelişmekte olan ulus ve bu genişlemeye bağlı şekillenecek bir gelecek tasavvurunu adeta zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme ile belirli bir sermaye birikimine bağlı bir çevre ülke, gelecek hedefi koyan bir siyasal otoriteden bağımsız olamaz. Siyasal otorite yurttaşlarına bir gelecek çizmek durumundadır. Bu gelecek, bu çevre ülkeler için adeta bir ulaşılmaması gereken hedef olarak kendisini dayatmaktadır. Otorite, bu talebe cevap vermek zorundadır. Küreselleşme öncesi henüz geleneksel yapıdan kopamamış bir çevre ülkede, geleneklerden varlık kazanan baba otoritesi ve onun etrafında konumlanan bir siyasal yapılanma temel siyasal mekanizma olurken, küreselleşme sonrası belirli bir gelişme çizgisine oturan çevre ülkede bir gelecek varlığı ortaya koyan reis otoritesine ihtiyaç oluşmaktadır.

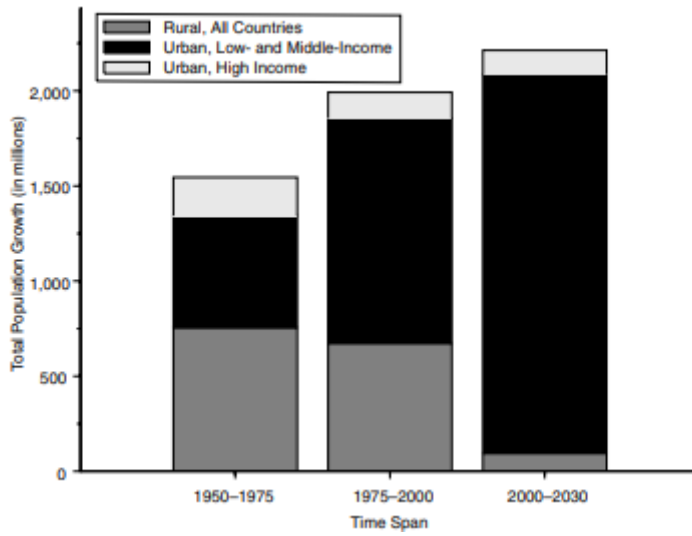
Ticaretin küresel anlamda gelişmesi bir başka toplumsal durumla da bağlantılı bir konudur. Ticaret, esas olarak, kente ait kentliliğe ait bir olgudur. Kentlileşmeyle ticaretin gelişimi birbirleriyle bağlantılı iki olgudur. Küreselleşme, etkisini ticaret ağı yoluyla göstermiştir (NRCNA, 2003, s.75). Ticaret ağı küreselleşmenin adeta kılcal damarlarıdır. Küreselleşme projesi etkisini ticaret ağı aracılığıyla gerek gelişmiş gerekse de gelişmekte olan uluslarda göstermiştir. Ticaret, küreselleşmenin taşıyıcı aracıdır. Ticaretin gelişimi ve kentlileşme iki birbirini destekleyen olgudur. Bu bağlamda gelişmekte olan uluslarda kentlileşme olgusuna da bakmak gereklidir.

20. yy gelişmekte olan ulusların aynı zamanda *kentlileşme* sürecidir. Açıklanan bir raporda (NRCNA, 2003, s.12); 1950 yılında fakir ülkelerin nüfusunun yüzde 20'sinden azı şehirler ve kasabalarda yaşarken 2030'a kadar bu oran yüzde 60'ın üzerinde kentlileşme olacak diye tahminlerde bulunan projeksiyon tutulmuştur. Yaklaşık 80 yıllık bir zaman diliminde bu durum, gelişmekte olan uluslar için çok büyük bir dönüşümü simgelemektedir. Sanayileşmede makineleşme bir gelişme göstergesi iken nüfusun kentlileşmesi bir başka gelişim göstergesidir. Elbette gelişmekte olan ülkeler için kentlileşme tek başına bir kalkınma göstergesi değildir. Ancak şu ileri sürülebilir ki kentlileşen bu nüfusla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde, bir bütün olarak siyaset kurumu ve siyaset pratikleri temelinden değişim göstermesi beklenilebilir. Ulusu oluşturan kitleler artık köylü değil kentli bir biçime sahiptir. Köylü nüfusun veya kitlelerin talep edeceği siyasal otorite tipi ile kentli nüfusun veya kitlelerin talep edeceği siyasal otorite tipi biçimsel olarak farklı olacaktır. Bu bağlamda otorite tiplerinin performans sergileyeceği sahnenin dekoru bütünüyle değişim göstermiştir.

Tablo 1. Tahmini Kentsel ve Kırsal Nüfuslar 1950-2030 (Dünya Toplam) (NRCNA, 2003, s.12)

Tablo.1. den görülebileceği gibi kentli nüfusu oranı 1950'den sonra istikrarlı bir şekilde yükseliş trendi göstermiştir. Kırsal nüfusu 1950 ile 2000 arası daha düşük yükseliş göstermiş ve 2000'lerden sonra düşüş trendine girmiştir. Yukarıda verdiğimiz oranlar bağlamında şu sav ileri sürülebilir ki artık dünya kentli bir dünyadır. İnsanların büyük kısmı kentlerde yaşamaktadır. 21. yüzyıl kentlerin yüzyılı olacağı ileri sürülebilir. Doğal olarak kentli nüfusun baskın hale gelmesi, toplumsal yapının ekonomi, hukuk, siyaset, ideoloji gibi temel parçaları üzerinde değişim ve dönüşüm baskısı yapmış ve yapacaktır. Kentli nüfus, kırsal nüfus gibi düşünmez ve hareket etmez. Şu durum ileri sürülebilir ki kentli nüfus, içerisinde bulunduğu kırsal nüfusun bazı özelliklerini elbette taşımaktadır. İnsan son noktada koşulların da bir taşıyıcısıdır. Ancak bu durum zaman içerisinde bir dönüşüme uğramaktadır. Kırsal nüfus ile kentli nüfusu arasındaki ilişkiyi bir basit süreklilik ilişkisi olarak değil de süreklilik içerisinde bir kopuş ilişkisi bağlamında ele almak daha doğru olacaktır.

Tablo 2. Dünya Nüfusunun Dağılımı (Kentsel/Kırsal ve Ulusal Gelirine Göre Ülkeler) 1950-2030 (NRCNA, 2003, s.13)

Tablo.2.'den görülebileceği gibi 1950 ile 2030 arasında kırsal nüfusun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde oranı sert bir şekilde düşmüştür. Kentli, üst gelirli uluslar trend içerisinde büyüme gösterirken kentli, düşük ve orta gelirli uluslar yüksek büyüme oranı sergilemiştir. Buradan kırsal nüfustan gelen nüfusun düşük ve orta gelirli ulusların kentli nüfusuna katıldığını ileri sürebiliriz. Kentlileşen ve büyüyen bir düşük ve orta gelirli ulusta nüfusun talepleri, beklentileri, ulus içerisinde konumları da değişime uğramıştır. Şüphesiz bu çalışmanın kapsamı kırsaldan kentlileşmeye doğru nüfusun geçirdiği dönüşüm değildir. Bu çalışma bu nüfusun siyasetle ilişkisi bağlamında talep ettiği siyasal otorite biçimine odaklanmıştır. Kırsal bir nüfusun talep ettiği ve etkileşime girdiği otorite tipi ile kentsel bir nüfusun talep ettiği ve etkileşime girdiği otorite tipi farklı farklı olacaktır. Bu durum nüfusun geçirdiği dönüşüm ile otorite tipleri arasındaki geçişin ortak ilişkisi olarak okunabilir. Burada bakış açısı toplum merkezli bir bakış açıdır. Duygular tarihi merkezli bu çalışma ile kentsel nüfusun içerisinde bulunduğu duyguların farklılığının, siyasal bağlamda otorite tipleri arasında tercihini değiştirdiğini ve toplumsalın, geleneksel baba otoritesi yerine karizmatik reis otoritesine yöneldiği vurgulanmıştır. Bu durum, reis otoritesinin yükselişinin arkasındaki stratejik bir tercih anlamına gelmektedir.

Gelişmekte olan uluslar için bir başka özellik ki onları gelişmiş uluslardan ayıran ve toplumsal olarak tüm alanlarda, ekonomi, hukuk, siyaset, ideoloji, farklı bir yapılanmaya yol açan *merkezi* devlet ve siyaset yapısıdır. Toplumsal hayatın her alanında bu merkezilik kendisini

hissettirmektedir. Bu merkeziliğin iki farklı tarihsel yapısal temeli bulunmaktadır. Bunlardan birisi eskiden sömürge olmuş gelişmekte olan ulusun tarihsel geçmişi ve diğeri de sömürge olmamış gelişmekte olan ulusun modernleşme süreçleridir. Merilee S. Grindle ve John W. Thomas'a göre (1991, s.51); sömürge olmuş çoğu gelişmekte olan uluslarda siyasal sistem merkezileşmiştir ve bunun temel sebebi, sömürge geçmişlerinde sömürgeci ülkelerin iktidarlarını sabit tutup bu ulusları daha rahat yönetme ihtiyacıdır. Merkeziyetçilik, sömürge ülkeler için vazgeçilmez bir unsurdur. Bu sömürge geçmişinden gelen uluslar merkeziyetçi yapıyı günümüzde de sürdürmektedir. İkinci tip gelişmekte olan uluslar tarihte sömürge olmamış ancak Batı ile arasındaki makası kapatmak için modernleşme sürecine girmiş uluslardır. Modernleşme de bu tür uluslarda merkezi yapıyı gerektirmiştir. Bunların bazıları geçmişte küresel veya bölgesel hegemonya kurmuş ve imparatorluk geçmişine sahip uluslardır. Özellikle Avrupa dışı bu uluslar geçmişte başta coğrafik koşulları sebebiyle merkeziyetçi yapılar kurmuş ve günümüze kadar bu özelliğini sürdürmüştür. Bu uluslar kavramsallaştırdığı şanlı geçmişlere sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir ve toplumsal kitleleri bu şanlı tarihle konsolide etmişlerdir.

Reis Otoritesinin Yükselişi ve Baba Otoritesinin Düşüşü

Weber, toplumsal rasyonelleşmenin temeline toplumsal eylemi koymuştur. Modernleşme temelli Weber'in yaklaşımına göre gelişim aynı zamanda rasyonelleşme meselesidir². Toplumsalın her alanında rasyonelleşme önemlidir. II. Dünya Savaşı sonrası egemen sosyal bilim paradigması olan modernleşme kuramı, duyguları reddetmiştir ve onun yerine Aydınlanmanın idealleri, bilimin gücü ve aklı koymuştur. Bu bakımdan duygular ikincil planda kalmıştır. Toplumsal eylemin parçaları bu noktada önem kazanmaktadır. Talcott Parsons (2022, s.625), Weber'in toplumsal eyleminin dört parçadan mürekkep bir bütünsellik olduğunu belirtmiştir. Bu parçalar; akılcılık, değer rasyonel, duygulanım ve geleneklerdir. Bu çalışmada bu üç parça sabit tutulup duygulanım veya duygular üzerinden otorite tiplerinin yükseliş ve düşüş trendleri savunulmuştur. Duygular veya toplumsal-kitlesele duygular, günümüzde, gelişmekte olan toplumsal formasyonlarda, niye reis otoritesinin yükseldiğini ve baba otoritesinin düşüşe geçtiğini açıklayıcı analiz birimi olabilir. Duygular tarihi, görece yeni bir tarih disiplini ve gelişme içerisindedir. R. Boddice'e göre (2023, s.23); *"Bu projenin merkezinde insanların [tabii kitlelerin de] -bedenlerinin ve zihinlerinin- dünya üzerinde inşa edildiği ve anlam ürettiği anlayışı yatmaktadır."* Dolayısıyla duygular tarihi, öznel boyutla insan ve kitlelerin zihinlerinin ve nesnel boyutla çevre koşullarının kesişim noktasında oluşmaktadır. Otorite ile karşılıklı etkileşim içerisinde olan insan ve kitle zihni buna bağlı, tarihsel olarak, kavramsal çerçevede belirttiğimiz otorite tiplerinden birisini siyasal düzlemde egemen kılmaktadır.

Bu noktada kitlelerin duygularına geçmeden önce reis ve baba otoritesine yakından yapı sökümü yapmak önemli bir uğraktır. Siyasal otoriteyi vurguladığımız zaman devlet ayrılmaz bir parçasıdır. Devlet otoritesi, Kojeve'ye göre (2020, s.101), dörde bölünür; babanın otoritesi, reis otoritesi, efendi otoritesi ve yargıç otoritesi. Zaten otoriteyi incelediğimiz kuramsal çerçeve bölümünde otoritelerin saf biçimlerle değil, bu dördünün bileşim içerisinde olduğu ancak tarihsel olarak bir tipin baskın olduğunu belirtmiştir. Çalışmanın başlığında belirttiğimiz gelişmekte olan uluslarda reis otoritesinin yükselişi ve baba otoritesinin düşüşü, bu otorite tiplerinden birinin tek başına hâkim olması değil bütünsellik içerisinde reis özelliklerinin egemen olmasıdır. Bu koşullarda çalışmada, otorite tipinin siyasal otorite veya devlet

² Rasyonelleşme ve modernleşme Batı'da genel olarak Rönesans ve Reform hareketleriyle başlayan ve 1789 Fransız Devrimi'nde tepe noktaya ulaşan bir süreçtir. Bazı yaklaşımlar modernleşme ve bazı yaklaşımlar ise kapitalistleşme süreci olarak tanımlamaktadır. Çevre ülkelerde modernleşme süreci daha geç başlamıştır. Genel olarak çevre ülkeler, modernleşme yaklaşımını Batı'da ithal etmiştir. Benzer mekanizmalar tepeden inme şekilde çevre ülkelerde uygulanmaya çalışılmıştır. Modernleşme, insalık sürecinde önemli bir aşama olarak kabul edilmektedir.

otoritesinden ayrılmaz bütünlüğünde neden devlet yönetiminin reis otoritesine geçtiği şeklinde açıklamak daha doğru olacaktır.

Baba otoritesi geçmiş ve şimdi zaman diziliminde bir otorite olurken reis otoritesi gelecek tasavvuru sunmaktadır. Ancak bu gelecek, geçmiş ve şimdiden kopuk değildir. Kojeve'ye göre (2020, s.69);

Arı ve yalın Geleceğin hiçbir otoritesi yoktur; her şeyin önünde bir gelecek vardır ama bu, saygınlığını kesinlikle artırmaz. Gelecek ancak, Geçmişle ilişkilerini devam ettiren Şimdiyi belirleyen tarihsel gelecek, yani benim geleceğim olduğu ölçüde bir Otorite uygular. Gelecek ancak bir "tasarı" biçiminde "tezahür ettiği" ölçüde bir Otorite uygular.

Yine Kojeve'ye göre (2020, s.68); "Geçmiş ancak kendini bir "gelenek" biçimiyle gösterdiği ölçüde bir Otorite kazanır.". Kojeve'ye göre (2020, s.70); "Şimdi, "otoriter" bir biçim altında ancak, asıl anlamıyla eylem olarak, yani ona destek sağlayan Varlığın tümünden tahrip olması karşısında bile durmayan eylem olarak gerçekleştiği ölçüde "tezahür eder." Bu bağlamda Kojeve'nin reisi, Geçmiş ve Şimdi bağlamında Geleceği Tasavvur ederken babası, Geçmiş ve Şimdi anlamında bir eylemdir. Zaman aralığı açısından reisin, babaya göre açık avantajı bulunmaktadır.

Bu konuyu aydınlattıktan sonra bu uğrakta sorunsal, reis otoritesinin yükselişinin altında yatan faktörlerden birisi olan duygular bağlamında hangi duyguların analize dahil edileceğidir. Üç kitlesel duygunun analiz içerisinde reis otoritesinin neden yükseldiğini açıklamada etkin değişken olacağı düşünülebilir; *kayıp duygular, endişe duygusu ve refah duygusu*. Bu üç duygudan kayıp duygular, tarihsel ve geçmişin değişkeni iken endişe duygusu siyasal ve şimdinin değişkenidir. Refah duygusu ise ekonomik ve geleceğin duygusudur. Gerek birey özne gerek ise kitle özne taşıyıcıdır ve bu üç duygunun gelişim çizgisinde kesiştiği ortak nokta reisin otoritesine ihtiyaca yol açmıştır. Gelişmekte olan toplumsal formasyonlar veya uluslar özellikle 1980'ler sonrası küreselleşme projesiyle birlikte belirli bir gelişim noktası yakaladıktan sonra tam olarak bu üç duygunun kesiştiği noktada artık, kendisine bir geçmiş vaat eden baba otoritesi değil, gelişimine de uygun gelecek vaat eden bir reis otoritesi aramaktadır. Bu bölüm bu tartışma ile sürdürülecektir.

Kayıp duygular, gelişmekte olan ulusların birçoğu için Beyaz Avrupalı imgesinden öncesini ifade etmektedir. Beyaz Avrupalı imgesinden önce bu uluslar daha özgür olduğu varsayımına sahiptir. Bu yanıyla kayıp duygular modernite öncesi döneme işaret etmektedir. Bir Maya kehaneti bu durumu Beyaz Avrupalı gelmeden önce şu şekilde ifade etmiştir (Ferro, 2017, s.310);

Toprak alev alacak ve gökyüzünde büyük beyaz halkalar olacak. Acı fışkıracak ve bereket kaybolup gidecek. Toprak alev alacak ve zulüm savaşı alevlenecek. Çağ çok ağır çalışmaların içine gömülecek. Her ne olursa olsun, bu görülecek. Bu ızdırabın, gözyaşlarının ve sefaletin zamanı olacak.

Bu durum, sömürge öncesi dönemin kutsanmasıdır. Bu yanıyla bu tür gelişmekte olan uluslar bir "altın çağ"ın geçmişte yaşandığını varsaymaktadır. Öyleyse bu döneme dönmek otoritenin görevidir. Bir yanıyla bu tarih anlayışı, ilerlemeci değil Vico'nun döngüsel tarih anlayışına sahiptir. Ancak bu ulus doğal olarak geçmişe dönemeyeceğini ve bu "altın çağ"ın gelecekte kurgulanabileceğinin de farkındadır. Otoritenin görevi, bu geleceğin sağlanmasıdır ve bunun için geleceğin belirsizliğini aydınlatmak durumundadır. Baba otoritesi bu işlevi sağlamamaktadır. Tarihsel koşullar reis otoritesinden yanadır. Reis, bu ulusu, geçmişin geleneği ve şimdinin eylemi ile geleceğe taşıyacaktır ve "altın çağ"ını canlı bir gerçeklik haline getirecektir. Reisin görevi, kayıp duyguları hatırlatmasıdır ve ulus eğer "kaybolmuş duyguları bulabilirse onların ortadan kaybolmasına neden olan güç dinamiği hakkında da belki yeni bir

şeyler söyleyebiliriz.” (Boddice, 2023, s.120). Bu uluslar, Ozan Erözden’in (1997, s.9) sınıflandırmasıyla üçüncü tip ulus-devlettir ve bu ulus-devletler, “20. yy’ın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan sömürgeleikten sıyrılma hareketleri sonucu oluşan ulus-devletlerdir.”

Kayıp duygular hakkında ikinci tip uluslar, geçmişte modernite öncesi dönem imparatorluk deneyimi yaşamış uluslardır. Burada kaybolmuş duygu emperyal gelenektir. Dünyaya nizam verme duygusu, ulusun yaşamış olduğu kayıp dönemlerden sonra, hatırlanması ve hatırlatılması gereken duygulardır. İmparatorluk geleneğinden gelen uluslar, “ulusal kimliklerin oluşmasında önemli rol oynayan siyasi ve toplumsal mitlerin üretilmesi işlevini” (Erözden, 1997, s.67) siyasal yapılanma, bir başka ifadeyle devlet ve onun ayrılmaz parçası siyasal otoriteyle sağlarlar. Devlet veya siyasal otorite denklem içerisine girince otorite tipini belirlemek kaçınılmaz olmaktadır. Bu siyasal ve toplumsal mitler ulusun, kayıp duygularıdır. Bu uluslarda emperyal bir vizyon gözlenmektedir. Joseph Schumpeter’e göre (2018, s.102) emperyal “bir atavizmdir ve atavizm gelişme süreci içerisinde geçmişte kaldığı varsayılırken aniden yeniden ortaya çıkan bedensel ya da zihinsel-ruhsal bir özelliktir.” Bu atavizmin bir siyasal tercümanı olmak zorundadır. Kitlelerden gelen bu duygu ve talebin seslendiricisi doğal olarak salt geçmişi yücelten baba otoritesi değil, geçmiş üzerinden şimdi ile birlikte bir gelecek tasavvuru kuran reis otoritesi olacaktır.

Kayıp duygular, aynı zamanda öfkeye de yol açmaktadır. Geçmişteki şanlı günler ve onların kaybı, öfkeye yol açmaktadır. Barbara H. Rosenwein’a göre (2020, s.221); geçmişin öfkeleri, bugün, bizimledir. Özellikle, gelişmekte olan bölgelerde, sanayileşme devrimi sonrası ekonomik modernleşme sürecinde beyaz Avrupalı imgesinin gerisinde kalması, sömürge olma veya sömürge olmamasına rağmen geri kalma pozisyonu, bu bölgelerde bir öfkeye yol açmaktadır. Öfke, dinsel, kültürel, ırksal, ekonomik tüm toplumsal yapının katmanlarında ufak bir müdahalede bile açığa çıkabilmektedir. Bu duruma, beyaz Avrupalı imgesinin yarattığı öteki olmanın verdiği bir mazlum olmanın verdiği motivasyonun önemli etkisi bulunmaktadır. Özellikle, imparatorluk geleneğinden gelen toplumlar da bu tepki daha fazla gözlenmektedir.

Bir diğer kitlesel duygu, *endişedir*. Endişe ve korku madalyonun iki yüzü gibi duygulardır. Tarihsel perspektife göre korku, bağlamsaldır ve daha geniş kültürel ve duygusal rejimler tarafından yönetilir ve zamanla değişir (Biess, 2023 : 90). Joanna Bourke’e göre (2003, s.126); korku kelimesi, ani ve nesnel tehdide referans verirken endişe ise beklenen ve öznel bir tehdide referans vermektedir ve korku, spesifik ve acil bir durumken endişe, daha genelleştirilmiş bir durum olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda gelişmekte olan uluslar kısa vadede korkulardan ve uzun vadelerde endişeden otorite tiplerine onay vermektedir. Korku ve endişe geleceğe dönük bir durum içerse de temelleri ulusun geçmişinden kaynaklanmaktadır. Alexander Etkind’e göre (2004, s.183); bizim sürekli korktuğumuz şey geleceğin belirsizliğidir ancak bazı durumlar vardır ki bizi korkutur ve bu durum geçmişin tekrarıdır. Burada görüldüğü gibi zaman dizimi olarak geçmiş ve gelecek iç içe geçmiştir. Gelişmekte olan birçok ulusun özellikle Batı tarafından sömürge olması ve yine toplumsal yapısının kırılma özellikleri ve buna bağlı yaşadığı çatışmalar o ulusları, geçmişin sürekli tekrarıyla korkutmakta veya endişe duymasına yol açmaktadır. Ancak endişe, şimdi için değil geleceğin belirsizliği içindir. Geçmişin tekrarının gelecekte de yaşanmaması için veya fasit dairenin kırılması için bu uluslar ve ulusları oluşturan birey özne ve kitle özneler kendilerine daha iyi bir gelecek vadeden otorite arayışına girmektedir. Şimdi açısından burada önemli olan şey tehdit algısıdır.

Gelişmekte olan uluslarda tehditlerle ilgili bazı araştırmalar yapılmaktadır. Buna göre bu uluslarda endişe ve korkuya neden olan politik riskler araştırılmaktadır. 2018’de yapılan PEW Research Center tarafından yapılan Küresel Tutumlar Araştırmasına göre; gelişmekte olan ülkelerde nüfusun artan oranı ABD’yi tehdit görmüştür. 2013’te nüfusunun 38’inin ABD’yi tehdit gördüğü Meksika’da bu oran 2018’de yüzde 64’e yükselmiştir. Yine 2013’te nüfusunun yüzde 27’sinin ABD’yi tehdit gördüğü Brezilya’da bu oran 2018’de yüzde 53 olmuştur. Tunus’un yüzde 36’sı 2013’te ABD’yi tehdit görürken 2018’de nüfusunun yüzde 61’i ABD’yi

tehdit görmeye başlamıştır. 2013'te Nijerya'nın yüzde 17'si ABD'yi tehdit görürken 2018'de yüzde 39'su tehdit görmeye başlamıştır. Arjantin nüfusunun yüzde 41'i ABD'yi tehdit görürken 2013'te 2018'de bu oran yüzde 57'e yükselmiştir (GAS, 2018). Görüldüğü gibi politik tehdit olarak görülen ABD hakkında gelişmekte olan ülkelerde endişe ve korku duygusu sürekli yükseliş göstermiştir.

Peter N. Stearns'e göre (2005, s.202); pek çok insandan oluşan küresel kanaat, ABD'nin kısıtlanmasını bir başka ifadeyle kısıtlanmasa için ihtiyacı hissetmektedir ve bu durum, geleneksel Avrupa'da olduğu gibi gelişmekte olan bölgelerde de görülmektedir ve sonuç, ABD'ye karşı bir meydan okumadır. Bu uluslar doğal olarak bu tehditten gelecek odaklı kurtuluş yolu aramaktadır ve bu uluslara bu geleceği reis otoritesi sağlayabilecektir. Baba otoritesi, ancak şimdiye dair kaygıları giderebilen söylem üretebilirken reis otoritesi, geleceğe dair kaygıları giderebilecek hegemon söylemi üretebilmektedir. Baba otoritesi tehdidi ancak mevcudu muhafaza ederek sağlayabileceği vaadinde bulunabilirken reis otoritesi, tehdidi, ulusun büyüyerek alt edebileceği vaadi vermektedir.

Küreselleşme³ süreciyle birlikte yükselişe geçen kozmopolitik evren tasarımıyla birlikte ulus-devletlerin düşüşe geçtiği ileri sürülmüştür. Ancak antropolojik bir ilke olarak aşırı kozmopolitlik, milliyetçiliği de tetiklemektedir. Dolayısıyla ABD hegemonyası altında bugünkü dünyada empoze edilen kozmopolit yaşam ABD'nin dünya üzerindeki özellikle gelişmekte olan ülkelere ekonomik-siyasal-ideolojik müdahaleleriyle endişe ve korku yaratmaktadır. Böylece arada bir toplumsal mücadele süreci başlamaktadır. Bu durum milliyetçilik duygularının da yükselişine yol açmaktadır çünkü milliyetçilik, sosyal mücadelelerde ulusal kimliğin önceliğini varsayar (Eirananen, 2023, s.419). Yine modern milliyetçilik, ait olmak ve süreklilik duyguları hakkında sorulara cevap vermektedir (Eirananen, 2023, s.419). Burada gelişmekte olan ulusun gelecekte devamlılığına bir yanıyla milliyetçilik cevap vermektedir. Reis, ulusun devamlılık duygusunu gelecek bağlamında çizdiği, milliyetçilikte içeren projeye ulusun, endişe ve korkularını gidermede kilit aktör hale gelmektedir. Burada reis otoritesi, baba otoritesine karşı, işlevsel olarak daha geçerli bir konuma sahiptir. Baba otoritesi ulusun, geçmiş ve şimdi arasında devamlılık ihtiyacını giderirken reis otoritesi ulusun, geçmişten şimdiye ve oradan da geleceğe dair devamlılığı vizyonunu ortaya koyar. Zaman dizilimi olarak reis otoritesi, baba otoritesine göre daha geniş bir zaman aralığını ortaya koyar. İnsanların türlerini sürdürme ihtiyacı ve duygusu gibi ulusta varlığını sürdürme ihtiyacı ve duygularını reis otoritesi aracılığıyla tatmin etmektedir. Sonuç yine duygusal maksimizasyon durumudur. Baba otoritesi duyguların minimum tatminini sağlarken reis otoritesi ulusun duygularını maksimize edebilmektedir.

Üçüncü ve son duygu ise *refah duygusudur*. Gelişmekte olan uluslar belirli bir refah eşliğini aştıktan sonra hem bu refahı korumak hem de gelecekte daha da refahını arttırmak duygusuna sahip olmaktadır. Yine geçmişin sıkıntılı dönemlerinden ve fakirlik yıllarından sonra ulaşılan refah duygusu, ulus için, kaybedilmemesi gereken bir özelliktir. Bu tür toplumlarda kitleler, toplumu daha da geliştirebilecek bir siyasal otoriteye ihtiyaç duyar. Ulus için önemli olan, ulaşılan sermaye stoğunun kesintisiz ve sürekli büyütülmesidir. Bu durum aynı zamanda gelecekte genişleme ihtiyacını getirir. Son noktada kapitalizm, bir genişleme rejimidir. Sermaye, genişletilmiş üretim yoluyla gelişimini sürdürebilir. Bunun için ulus, geleceğe doğru ekonomik ve bunun doğal sonucu olarak mekânsal olarak genişlemelidir. Bu durum, bu tür ulusların emperyal vizyonu ile uyumlu bir duygudur. Otoriteye düşen, ulus içerisinde kitlelere geleceğin

³ Küreselleşme süreci, genel olarak, ulusal sınırların daha esnek tanımlandığı ve sermaye, mal ve emek gücünün serbest şekilde küresel olarak dolaştığı bir süreç olarak tasarlanmıştır. Dünya küreselleşmeyi birinci kuşak olarak 20. yy. başında kısa bir süre için deneyimlemiş ancak esas anlamıyla ikinci kuşak küreselleşme 1980'lerle birlikte başlayan ve bugüne kadar gelen bir süreçtir. Dünya ülkelerinin birbirine benzetilmeye çalışıldığı bir süreçtir. Küreselleşmenin kültürel boyutu ise yerelin tasfiyesi ve evrenselin yerine konulmaya çalışıldığı bir süreçtir. Farklı ülkelerden insanların, en temelde, benzer tüketim süreçlerine sahip olması amaçlanmaktadır. Küreselleşmenin özellikle çevre ülkelere katkısı tartışmalıdır. Bazı kaynaklar çevre ülkelerin lehine bazı kaynaklar ise çevre ülkelerin aleyhine olduğunu savunmaktadır.

vizyonunu göstermesi ve kısa dönem aralıkları ile bu vizyonu hatırlatmasıdır. Bunun için seçilecek otorite reis otoritesidir. Gelişmekte olan ulusların bir özelliği de demografik yapısıdır. 20. yy'ın ilk yarısına kadar köylü yapısı ve geleneksel toplumdaki henüz kopmamış bu uluslar 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren önce yavaş yavaş ve daha sonra hızlanarak kentleşmiştir. Bu durum köylü ulusun ve kentli ulusun otorite anlayışlarını birbirinden farklılaştırmıştır. Kojeve'ye göre (2020, s.84); "*Köy, babanın otoritesini tanımak için doğal bir eğilim taşıırken, Kent "baba" unsurunu dışlayan ve ona karşı koyan bir reis Otoritesini tanır kolayca.*" Bu durum Weber'in rasyonelleşme teorisi ile doğru orantılı kabul edilebilir. Köylü ulus konforu geçmişte ararken kentli ulus artık konforu gelecekte aramaktadır. Kentli nüfus köylü nüfusa göre daha fazla konfora daha fazla gelir durumlarına sahip olduğu için artık kentli çıkarını salt geçmişte değil gelecekte de güvence altına alabilecek otoriteyi arar. Bu güvenceyi verebilecek, geleceğin belirsizliğini aralayabilecek otorite tipinde, yani reis otoritesinde arar. Kentler, otorite ve iktidar ilişkilerinin kırsal bölgelere göre daha yoğunlaştığı mekanlardır. Katie Barclay (2020, s.76); monarklar ve öteki yöneticiler kasabaları [şehirleri], sık sık, güçlerinin manifestoları olarak kullanmıştır ve bu iktidar yoğunlaşması şehirli kitlelerle yöneticinin karşılıklı açık veya zımni müzakeresi sonucu gerçekleşmektedir. Bu müzakerede şehirli kitlelerin değişen duyu kalıpları da otorite tipine doğrudan etki etmiştir.

Reis otoritesinin gelişmekte olan uluslarda bir yükseliş sebebi de siyasal modernizasyon sürecinde bulunmaktadır. Samuel P. Huntington'a göre (1968, s.34); siyasal modernleşme, ulus-devletin ulusötesi etkilere karşı dış egemenliğinin ve yerel ve bölgesel güçlere karşı da ulusal hükümetin iç egemenliğinin iddia edilmesini içermektedir. 1950 dünyası ile 2000 sonrası dünya elbette aynı özellikleri göstermemektedir. 2000'ler sonrası nasıl ki nüfusta bir modernleşme süreci yaşanıp kentleşme süreci yaşanmışsa ve bu süreçte nasıl ki küreselleşmeyle birlikte ticaret gelişmişse siyasal süreçte de ulusötesi etkiler farklılaşmıştır. Soğuk Savaş'ın bitişi ile dünya, yeni bir küresel tek kutuplu dünyaya dönüşmüştür. Dünya, Ulrich Beck'in söylediği gibi (2014) bir risk toplumuna veya risk dünyasına geçmiştir. Soğuk Savaş'ın o görece durgun ve stabil yapısı dönüşmüştür ve dünya daha hareketli, stabil olmayan bir yapısal biçim almıştır. Eric Hobsbawm'a göre (2018, s.20);

Soğuk Savaş döneminde dünyanın görece istikrarlı bir yer olması, esas itibarıyla, uluslararası sistemin şu altın kuralına dayanmaktaydı: Hiç kimse bir başka egemen devletin sınırlarını geçemez, zira böylesi bir hareket dengenin altüst olması sonucu doğurur. Soğuk Savaş'ın bitmesinden bu yana bu öz-sınırlamanın da sona erdiğini görüyoruz.

21. yy çalkantılı bir yüzyıldır. Bu çalkantılı dönemi, sosyal bilimciler arasında en ısrarla savunan düşünürlerden birisi Immanuel Wallerstein'dır.

Terence K. Hopkins ve Immanuel Wallerstein'e göre (2000, s.9); "*1990'lar dünya-sisteminde büyük bir politik belirsizlik, entelektüel bulanıklık ve dünya-sisteminde yaygın bir toplumsal korku dönemidir.*" ve "*[bu dönem] sistemin çatallaştığı andır.*" Korku duygusunu yukarıda incelemiştik ancak Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan belirsizlik uluslarda bir korku duygusunun gelişmesine yol açmıştır ve bu durum Wallerstein ve Hopkins'e göre anlık ve geçici değil yapısal ve kalıcıdır. İnsanlık bir seçim süreci içerisine girmiştir. Bu süreç sistemin çatallaştığı noktadır. Ya insanlar bir yolu tercih edecektir veya diğer yolu tercih edecektir. Durum sadece bir zamanlama meselesidir. 2023'ten baktığımız zaman insanlığın bu tercihi geciktirdiği ve halen tercihini yapmadığı görülmektedir. Böyle yapısal tercihin yapılacağı bir dönemde doğal olarak insanlar reis otoritesini tercih etmektedir. Baba otoritesi geçmiş ve şimdinin otoritesiyken reis otoritesi insanlara, geleceği, gelecek tercihini çizdiği vizyonla gösterecektir. Ulrich Beck'in risk algısını, Eric Hobsbawm'ın stabil olmayan Soğuk Savaş sonrası dünya algısını ve Immanuel Wallerstein'in geçiş süreci ve sistemin çatallaşması algısını ortadan kaldıracabilecek tek otorite tipinin, efendi, yargıç veya baba değil reis otoritesi olması ulusun bu süreci az hasarla

atlatma düşüncesinden kaynaklanmaktadır ve rasyoneldir. Ulus, kitle veya birey belirsizlik sevmez ve en belirsizlikte bu dönemsal kaotik dünyadır.

Pierre Bourdieu'ya göre (2020, s.37); iktidar, tanınma için bir talebi içermektedir. Bugünkü reis otoritesinin yükselişini anlamak için, kitlelerin geçirdiği dönüşüm bağlamında tanınma talebini anlamak gereklidir. Özel anlamda otoritenin cisimleştiği lider, kitlelerin tanınma talebini kabul ettiği takdirde iktidarını ve otoritesini kurumsallaştırabilir. Yukarıda nesnel boyutta tanımladığımız koşullar çerçevesinde gelişmekte olan uluslarda kitleler yeni biçim almış ve talepleri değişmiştir. Talepleri salt materyal boyutta değil idealist düzlemde duyguları bağlamında da biçimlenmektedir. Gelişmekte olan uluslarda bu neo-kitlenin yeni talepleri içerildiği takdirde iktidar kurumsallaşmaktadır ve bu tanınma için uygun otorite tipi ortaya çıkması gerekir. Reis otoritesinde lider, yukarıda çerçevesi çizilen yeni kentli, merkezîyetçi ve belirli refah seviyesinde kitlenin yeni taleplerine cevap verebilecek kişidir. Reis, kitleye geleceği işaret edip hem kitlenin mevcut konumu koruma konusunda baba otoritesinden rol çalar ve hem de gelecekte daha yüksek seviyede bir yaşam düzeyi sunarak reislik otoritesinin altını çizer. Bu daha yüksek düzey yaşam bütünselliğini eğer gelişmekte olan ulus, sömürge dönemi yaşamışsa sömürge öncesi geçmişi dirilterek sağlar ve eğer ulus geçmiş imparatorluk geleneğinden geliyorsa neo-imparatorluğun diriltilmesiyle gelecek çizer. Temel vurgu; ulusun daha büyük olmasıdır. Bu neo-kitlenin duymak istediği gelecektir. Küresel koşulların bu daha büyük emperyal vizyon için uygun olup olmaması önemli değildir. Böylece gelecek tasavvuru rasyonel de olabilir irrasyonel de olabilir. Burada önemli olan reel politik değil çizilen vizyondur. Kitle için bu hedefin ulaşılabilir veya ulaşılamaz olması önemli değildir. O vizyonu görmek istemektedir. Baba otoritesi bu anlamda bu neo-kitlenin taleplerine cevap verememektedir çünkü kitle büyümek ister ancak baba otoritesi mevcudu korumakla kendisini sınırlamaktadır. Baba otoritesi görece durgun 20. yy küresel politik atmosferinde geçerli bir otorite olabilir ancak 21. yy, dinamik dünyası ile artık sadece elde olanı korumak değil daha fazlasını elde etme güdüsünü içermektedir. Reis otoritesi ulusa, emperyal bir vizyon sunmaktadır. Bu özelliğiyle baba otoritesinden ayrılmaktadır.

Bu çalışmada gelişmekte olan uluslar ve otorite tipleri ilişkisi incelenmiş ve gelişmekte olan uluslarda baba otoritesinin düşüşe geçtiği ve reis otoritesinin yükselişi geçtiği ileri sürülmüştür. Bu tez otoritenin aktarımı meselesini gündeme getirmektedir. Neden baba otoritesinden reis otoritesine geçiş olmuştur? Sorusu bir araştırma problemidir. Bunu aydınlatmak için devlet-otorite ilişkisine bakmak gereklidir. Kojeve'ye göre (2020, s.77); "*Her politik otorite toptan, ne ise o olarak Devlete aittir ve ama devlet, mekân-zamansal dünyada var olabilmek için "gerçek bir dayanağa" ihtiyaç duyan "kavramsal" bir entitedir ve bu "dayanak" bireyler ya da insani bireylerden müteşekkil gruplar tarafından oluşturulur.*" Böylece gündeme devleti oluşturan birey özne veya kitle özne meselesi gelmektedir. Toplumsal olguların çok boyutlu yapısı içerisinde pek çok faktör ele alınabilirken bu çalışmada otoritenin dayanak noktası olan kitlelerin duyguları ele alınmıştır. Kitlenin içerisinde bulunduğu duygular taleplerine yansımaktadır ve bu durum, politik otoritenin biçim değiştirmesine yol açmaktadır. Kitleleri, özellikle modern toplumlarda, salt pasif değil aktif birer birim olarak ele aldığımız zaman duyguların da tarihi olduğu varsayımından hareketle değişen kitle duyguları çerçevesinde otorite tipinde bir değişiklik olasıdır. Gelişmekte olan ulusların gelişmiş uluslara göre daha hızlı gelişim ve değişim çizgisi duygularda da köklü ve radikal dönüşümlere yol açmaktadır. Bu duygu dönüşümü bağlamında kitlelerin görmek istediği otorite tipi de dönüşüm göstermektedir. Demokratik toplumlarda bu dönüşümü algılayabilen siyasetçiler lider seviyesine yükselmektedir ve algılayamayıp toplumun duygu biçimlerine hitap edemeyen siyasetçiler daha sınırlı tarihsel rol üstlenmektedir. Otoritenin inşası sonuç olarak üstten alta tek yönlü bir süreç olmayıp kitlelerle müzakere halinde oluşmaktadır. Ortaya çıkan otorite bileşkesi, kitlelerin de duygularına seslenmek zorundadır. Bu bağlamda gelişmekte olan uluslarda, kentlileşme, ticaretin gelişmesi ve merkezîyetçi yapı, bu yeni toplumsal kitlelerde kayıp duygular, endişe duygusu ve refah duygusu yaratmıştır. Bu duygular bileşkesinde kitlelerin talep ettiği yeni

otorite tipi reis tip otoritedir. Kitleler en temel olarak ulusla ilgili geleceğe yönelik tasavvur ihtiyacı duymaktadır ve reis otoritesi bu taleplere cevap verebilmektedir. Reis otoritesinin yükselişi olgusunda duygular tarihi bağlamında böyle bir sonuca ulaşılabilir. Gelişmekte olan uluslar, babanın çizdiği salt bugünün gündeminin oyuncusu değil geleceğin birer aktörü olmak istemektedir. Bu insani duygu, reis otoritesinin yükselişini açıklamaktadır.

SONUÇ

Weber, toplumsalın anlamını toplumsal eylemde bulmuştur. Onun toplumsal eylemini oluşturan faktörlerden birisi de duygu veya duygulanımdır. Duygular, toplumsal eylemi oluştururken kendilerine bu eylem hareketini sağlayacak siyasal otoriteyi de araştırmak zorunluluğundadır. Bu çerçevede toplumsal eylem siyasaldır. Duygular, bir faktör olarak, siyasal otoriteyi inşa ederken siyasal otorite ile müzakere halindedir. Karşılıklı müzakere sonucu ortaya bir bileşke çıkar ve bu bileşke literatürde siyasal otorite tipi olarak tanımlanır.

Siyasal otorite tiplerine baktığımız zaman karşımıza artık klasikleşmiş haliyle Max Weber'in tipolojisi ve bunun yanında görece yeni Alexandre Kojeve'nin tipolojisi çıkmaktadır. Weber'in otorite tipleri; geleneksel, yasal ussal ve karizmatik otoritelerken Kojeve'nin otoriteleri; baba, yargıç, efendi ve reis otoriteleridir. Her otorite tipi, zamansal dizinde belli dönemlere yaslanmaktadır. Her otorite tipi, Geçmiş, Şimdi ve Geleceğin üzerine otoritesini inşa eder. Weber'in otoriteleri üçlü yapısıyla daha kısıtlı bir zaman aralığına yaslanırken Kojeve, dörtlü otorite tipleri ile daha geniş bir zaman aralığını temel almıştır. Bu bakımdan Kojeve'nin otorite tipolojisi daha işlevsel kabul edilebilir.

Baba otoritesi, Geçmişin geleneği ve Şimdinin eylemi üzerine inşa olurken, reis otoritesine göre daha muhafazakardır. Bunun sebebi, babanın şimdiyi muhafaza etme çabasıdır. Reis otoritesi ise Geçmişin geleneği, Şimdinin eylemiyle Geleceğin tasavvuruyla daha dönüştürücü bir yapıya sahiptir. Gelişmekte olan uluslar, bugün geldiği noktada dönüşüm arzulamaktadır. Bunun birçok faktörü bulunmaktadır ve bu faktörlerden birisi de kitlelerin içerisinde bulunduğu duygu durumudur. Duygular, toplumsal eylemi oluşturan parçalardan birisidir. Bu bağlamda duygular, duygu olma bağlamında irrasyonel ancak belirli bir amaç doğrultusunda mobilize edildiği içinde rasyonel kullanıma maruz kalmaktadır. Mobilizasyon süreci kitlenin kendi kendisine olabileceği gibi doğrudan siyasal otoritenin yönlendirmesi ile de gerçekleşebilir. Bu yüzden otorite tipinin oluşumu ve yükseliş veya düşüşü, siyasal otoriteyle kitleler arasında bir müzakerenin sonucudur.

Otorite tiplerinin oluşumu kitlelerle müzakere ile ortaya çıkan bir durumdur. Otorite tiplerinin yükseliş veya düşüşünü anlamak için kitlelerin duygularına bakmak görece yeni bir disiplin olan duygular tarihi yaklaşımı yoluyla kullanılabilir bir yöntemdir. Analiz birimi olarak kitle duygularını ele aldığımız zaman hangi duygular? ve duyguların imal süreci inceleme sorunsalları olmaktadır. Duygular, öznel boyut taşımakla birlikte havada asılı durmaz. Belirli bazı koşulların kısıtları altında duygular şekillenir. Duygular tarihiyle ilgili bilimsel bir çalışmada duygu imalini sağlayan koşulları temel kaygılardan birisi olacaktır. Bu çalışmada üç temel koşul duyguların inşasını sağlayan koşullar olarak belirlenmiştir; kentleşme, gelişen ticaret ve merkezî devlet yapısı. Bu koşullardan gelen gelişmekte olan uluslarda kitlelerin geçirdiği dönüşüme bağlı olarak duygularında da değişim gözlenmiştir. Duygular, içerdiği mobilizasyon gücüyle dışlanamayacak olgulardır.

Gelişmekte olan ülkelerde üç temel duygu, reis otoritesinin bu ülkelerde yükselişe geçme sebebini açıklamaktadır. Bu duygular; kayıp duygular, endişe duygusu ve refah duygusudur. Ticaretin geliştiği, kentli ve merkezî devlet yapılarında bu üç duygu, elitlerle müzakere sürecinde reis otoritesinin yükselişini sağlamıştır. Bu duygular kitlelerde, kendilerine sadece baba otoritesinin sunduğu Geçmişin geleneği ve Şimdinin eylemi değil reis otoritesinin ayrıca sunduğu Geleceğin tasavvuruna talep yaratmıştır. Bu durum elitler arasında rekabeti keskinleştirmiş ve aralarından reis merkezli otorite başarı kazanmıştır. Bu uluslar, Geçmişin

şanlı dönemleriyle Şimdi sahip oldukları olanakları korumak isterler ve Gelecekte ulusun daha büyük pozisyon elde etmesini arzulamaktadır. Tarihsel koşulların kısıtlılığı altında kitlelerin sahip oldukları duyguların bileşiminden reis otoritesi, gelişmekte olan uluslarda ayrıcalıklı bir pozisyon el de etmiştir.

Gelişmekte olan uluslarda, öznel ve nesnel bağlamda reis otoritesinin yükselişi, nesnel koşullardan biçimlenen kitlelerin duyguları ile lider kültürünün öznel özelliklerinin kesiştiği noktada gerçekleşmektedir. Kentli kitle, merkezi siyasal yapı ve gelişen ticarete bağlı yükselişe geçen ticaret burjuvazi reis tip otoriteyi talep etmiştir. Kentli kitlelerin endişe duygusu, merkeziyetçi siyasal yapının kayıp duyguları ve yükselen ticaret burjuvazisinin refah duygusu reis otoritesine ihtiyacı arttırmıştır. Reis otoritesine sahip lider kültürü, öznel olarak kentli kimliği, merkeziyetçi yapısı ve liberal ticaret yaklaşımı ile bu ihtiyaçlara cevap vermektedir. Baba otoritesinin, kırsal kimliği, katı merkeziyetçi yapısı ve ticarete kapalı anlayışı kitlelerin talebine yeterince cevap vermemektedir. Keynesyen refah devletinin katı merkeziyetçi yapısı, ithal ikameci sanayileşme politikaları ile kapalı ekonomi varsayımı ve kırsal alanda yoğunlaşmış kitle tercihiyle baba otoritesine yol açtığı düşünülebilir. Baba otoritesinden reis otoritesine otorite transferinde siyasal modernizasyonun önemli etkisi olmuştur. Elbette siyasal modernizasyon, ekonomik ve ideolojik modernizasyonla birlikte gerçekleşen bir süreçtir. Gelişmekte olan ülkelerin modernleşme süreci içerisinde geldiği aşama ve küresel düzlem kesiştiği noktada geçerli otorite tipinin reis otoritesi olduğu belirtilebilir.

Duygular, toplumsal eylemde önemli yer tutan birer güdüleyici faktörlerdir. Duyguların da başka belirleyicisi olup olmadığı veya otonom olduğu meselesi ayrı bir tartışma olmakla birlikte, siyasal otorite tipi, bu duygulardan kendisini inşa etmektedir. Adalet duygusunun daha önemli ihtiyaç olduğu toplumlarda yargıç otoritesi, baba benzeri bir figüre ihtiyaç olduğu toplumlarda baba otoritesi veya gelecek endişesi olan toplumlarda reis otoritesi adeta karanlıkta bir fener işlevi görmektedir. Çevre ülkeler bugün bakıldığında bundan yüz yıl öncesine göre daha gelişkin toplumlardır. Yüz yıl önce bu toplumlar sadece gelişmeyi, modernleşmeyi önlerine hedef olarak koyarken bugün, gelmiş oldukları aşamayı kaybetmemeyi de düşünmek zorundadır. Bu nesnel gerçeklikler içerisinde duygular da yüz yıl öncesine göre değişkenlik göstermiştir. Şimdi bu toplumlar, bir gelecek tasavvuru derdine düşmüşlerdir ve kendilerine gelecek gösteren siyasal otoritelere ihtiyaç duymaktadırlar. Bugün, tam olarak bu otorite, reis otoritesidir.

KAYNAKÇA

- AGAMBEN, G. (2013). *Kutsal İnsan Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, İsmail Türkmen (Çev.). İstanbul: Ayrıntı
- BARCKLAY, K. (2020). *The History of Emotions A Student Guide to Methods and Sources*. Londra: Red Globe Press
- BECK, U. (2014). *Risk Toplumu*, Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan (Çev.). İstanbul: İthaki
- BIESS, F. (2023). Fear, Anxiety and Terror Post 9/11, *The Routledge History of Emotions in The Modern World*, Katie Barclay ve Peter N. Stearns (Ed.), Londra : Routledge
- BIESS, F. & GROSS, D. M. (2014). *Introduction: Emotional Returns 1, Science and Emotions after 1945 A Transatlantic Perspective*. Frank Biess ve Daniel M. Gross (Ed.), Chicago : Chicago University Press
- BODDICE, R. (2023). *Duygular Tarihi*, Asena Pala (Çev.). Ankara: Fol

- BOURDIEU, P. (2020). The Field of Power and The Division of the Labour of Domination, in *Researching Elites and Power*, Francois Denord, Mikael Palme, Bertrand Réau (Ed.). İsviçre: Springer, ss. 33-44.
- BOURKE, J. (2003). Fear and Anxiety: Writing about Emotion in Modern History, *History Workshop Journal*, No. 55, ss. 111-133.
- CANETTI, E. (2012). *Kitle ve İktidar*, Gülşat Aygen (Çev.). İstanbul: Ayrıntı
- EIRANEN, R. (2023). Emotions and Nationalism, *The Routledge History of Emotions in the Modern World*, Katie Barclay ve Peter N. Stearns (Ed.). Londra: Routledge
- ELIAS, N. (2004). *Uygarlık Süreci*. C. I, Ender Ateşman (Çev.). İstanbul: İletişim
- ERÖZDEN, O. (1997). *Ulus-Devlet*. Ankara: Dost
- ETKIND, A. (2004). Post-Soviet Culture and the Soviet Terror, *Facing Fear The History of an Emotion in Global Perspective*. Princeton: Princeton University Press
- FERRO, M. (2017). *Sömürgecilik Tarihi*, Muna Cedden (Çev.). Ankara: İmge
- GAS. (2018, 8 Nisan). Global Attitudes Survey. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/02/14/more-people-around-the-world-see-u-s-power-and-influence-as-a-major-threat-to-their-country/>
- GRINDLE, M. S. & THOMAS, J. W. (1991). *Public Choices and Policy Change The Political Economy of Reform in Developing Countries*. Baltimore: The John Hopkins University Press
- HELD, D. ve MCGREW, A. (2002). *Globalization and Anti-Globalization*. Cambridge: Polity Press
- HOBBSAWM, E. (2018). *Yeni Yüzyılın Eşiğinde*, İbrahim Yıldız (Çev.). İstanbul: Yordam
- HOPKINS, T. K. & WALLERSTEIN I. (2000). *Geçiş Çağı Dünya Sisteminin Yörüngesi 1945-2025*, Nuri Ersoy, Ender Abadoğlu, Orhan Akalın, Yücel Kaya (Çev.). İstanbul: Avesta
- HUNTINGTON, S. P. (1968). *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.
- KOJEVE, A. (2020). *Otorite Kavramı*, Murat Erşen (Çev.). İstanbul: Alfa
- LE BON, G. (2018). *Kitleler Psikolojisi*, Elif Kanur (Çev.). İstanbul: Say
- LOCKE, J. (2022). *Two Treatises of Government*. San Francisco : Kahle/Austin Foundation
- LOUGHLIN, M. (2022). *Politik Hukukbilim Bodin'den Modern Sonrasına*, Kıvılcım Turanlı (Çev.). Ankara: Fol
- MACHIAVELLI, N. (2002). *The Prince*. Londra: Penguin Books
- MULLARD, M. (2004). *The Politics of Globalisation and Polarisation*. Northampton: Edward Elgar
- NRCNA. (2003). *Cities Transformed Demographic Change and Its Implications in the Developing Countries*. Washington: The National Academies Press
- PARSONS, T. (2022). *Toplumsal Eylemin Yapısı*. C. II, Nur Nirven (Çev.). İstanbul: Ketebe
- ROSENWEIN, B. H. (2020). *Anger the Conflicted History of an Emotion*. New Haven: Yale University Press

- SCHUMPETER, J. (2018). *Emperyalizmlerin Sosyolojisi*, Cem Bico (Çev.). Ankara: Dipnot
- SENNET, R. (2017). *Otorite*, Kamil Durand (Çev.). İstanbul: Ayrıntı
- SPINOZA, B. (2009). *Etika*, Hilmi Ziya Ülken (Çev.). Ankara: Dost
- STEARNS, P. N. (2005). *Global Outrage The Origins and Impact of World Opinion from the 1780s to the 21st Century*. Oxford: Oneworld
- TOKDOĞAN, N. (2019). Reading Politics through Emotions: Ontological Ressentiment as the Emotional Basis of Current politics in Turkey, *Nations and Nationalism* 26 (2), ss. 1–19
- WEBER, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum*. C. I, Latif Boyacı (Çev.). İstanbul: Yarm